

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

ПОПОВ Георгій Володимирович - доктор юридичних наук, доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ORCID: orcid.org/0000-0002-4928-2470

УДК: 347.6:347.1

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2026.1.40>

Здійснено комплексний теоретико-правовий аналіз цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин в Україні. Розкрито його сутність як цілісної системи правових засобів, що забезпечують впорядкування, охорону та захист сімейних правовідносин. Обґрунтовано, що ключовою ознакою такого механізму є поєднання імперативних та диспозитивних засад правового регулювання, що дозволяє забезпечити баланс інтересів учасників сімейних відносин.

Визначено структуру цивільно-правового механізму, до якої віднесено правові норми, юридичні факти, сімейні правовідносини, суб'єкти та правові засоби захисту. Особливу увагу приділено ролі юридичних фактів як підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин, а також значенню договірного регулювання, зокрема шлюбного договору, як інструменту індивідуалізації правового впливу.

Виявлено основні проблеми функціонування цивільно-правового механізму, зокрема недостатню врегульованість квазішлюбних відносин, складність доказування у сімейних спорах та необхідність гармонізації законодавства України з європейськими стандартами. Запропоновано напрями вдосконалення правового регулювання у цій сфері.

Ключові слова: цивільно-правовий механізм, сімейні відносини, сім'я, правове регулювання, шлюб, шлюбний договір, сімейні правовідносини, юридичні факти, сімейний спір.

Постановка проблеми

Сімейні відносини є однією з базових сфер суспільного життя, що зазнає суттєвих

трансформацій під впливом соціальних, економічних та правових чинників. У сучасних умовах спостерігається ускладнення структури сімейних правовідносин, поява нових форм співжиття, зростання ролі договірних інструментів та підвищення кількості сімейних спорів.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин, його сутності, структури та ефективності функціонування. Недостатня теоретична розробленість окремих елементів цього механізму зумовлює потребу у їх комплексному науковому осмисленні.

Стан дослідження проблеми

Проблематика цивільно-правового регулювання сімейних відносин є предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Значний внесок у розвиток теорії цивільного права та механізму правового регулювання зробили такі вчені, як О.В.Дзера, Н.С. Кузнецова, В.В. Луць, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, які розглядали цивільно-правовий механізм як систему юридичних засобів реалізації норм права.

У сфері сімейного права важливими є праці А.Б. Гриняка, В.І. Теремецького, Т.В. Федоренко, Р.Б. Шишки та інших дослідників, які аналізують особливості сімейних правовідносин, роль договірного регулювання та проблеми правового забезпечення сім'ї.

Водночас у сучасній науковій літературі недостатньо дослідженим залишається пи-

тання комплексного визначення структури цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин, а також ролі окремих його елементів у забезпеченні ефективності правового впливу.

Особливої уваги потребують питання правового статусу квазішлюбних відносин, розвитку договірних засад у сімейному праві та адаптації національного законодавства до європейських стандартів.

Мета дослідження

Метою дослідження є визначення сутності та структури цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин в Україні, а також аналіз його основних елементів, функціонування та напрямів удосконалення в умовах сучасних соціально-правових трансформацій.

Завдання дослідження

Завдання дослідження полягають у комплексному аналізі цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин в Україні. Зокрема, дослідження спрямоване на розкриття сутності зазначеного механізму як цілісної системи правових засобів, визначення його структурних елементів та встановлення їх функціонального значення у процесі правового регулювання. Особлива увага приділяється аналізу ролі юридичних фактів як підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин, а також дослідженню значення договірного регулювання у контексті розширення диспозитивних засад сімейного права. Водночас важливим завданням є виявлення основних проблем функціонування цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин та обґрунтування перспектив його вдосконалення з урахуванням сучасних соціально-правових трансформацій та європейських інтеграційних процесів.

Наукова новизна

Наукова новизна дослідження полягає у поглибленому теоретико-правовому осмисленні цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин як багаторівневої та динамічної системи, що поєднує нормативний вплив держави та автономію волі

суб'єктів правовідносин. Уточнено сутність зазначеного механізму через призму взаємодії імперативних і диспозитивних засад правового регулювання, що забезпечують баланс інтересів учасників сімейних відносин.

Крім того, удосконалено підхід до визначення структури цивільно-правового механізму шляхом виокремлення взаємопов'язаних елементів, правових норм, юридичних фактів, сімейних правовідносин, суб'єктів та правових засобів захисту та обґрунтування їх функціональної ролі. Обґрунтовано ключове значення юридичних фактів як системоутворюючого елемента, що забезпечує динаміку правового регулювання, а також розкрито значення договірного регулювання як прояву розширення диспозитивності у сімейному праві.

У дослідженні також набули подальшого розвитку положення щодо необхідності вдосконалення цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин, зокрема у частині нормативного закріплення квазішлюбних відносин, удосконалення процедур доказування у сімейних спорах та гармонізації національного законодавства з європейськими правовими стандартами.

Виклад основного матеріалу дослідження

Цивільно-правовий механізм регулювання сімейних відносин доцільно розглядати як цілісну систему правових засобів, за допомогою яких забезпечується впорядкування суспільних відносин у сфері сім'ї.

Сутність цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин доцільно розкривати через його функціональне призначення, змістовне наповнення та особливості правового впливу на відповідну сферу суспільних відносин. У загальному вигляді такий механізм являє собою цілісну систему правових засобів, інструментів і способів, за допомогою яких здійснюється впорядкування, охорона та захист сімейних відносин у межах приватноправової сфери [3].

У науковій літературі цивільно-правовий механізм розглядається як система юридичних засобів, що забезпечують реалізацію норм права у конкретних правовідносинах, а також як сукупність елементів, спрямова-

них на досягнення правового результату. З огляду на це, у сфері сімейних відносин такий механізм набуває специфічних рис, обумовлених поєднанням майнових і немайнових елементів, а також значним впливом соціальних факторів.

Ключовою ознакою цивільно-правового механізму є поєднання імперативного (нормативного) та диспозитивного методів правового регулювання. Як зазначає О.В. Дзера, цивільне право характеризується переважанням диспозитивного методу, що забезпечує автономію волі учасників правовідносин [2]. Водночас у сімейному праві зберігається значна частка імперативних норм, спрямованих на захист інтересів слабших сторін, зокрема дітей.

Таким чином, сутність цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин полягає у гармонійному поєднанні публічно-правових гарантій та приватноправової автономії. Відповідно, це дозволяє забезпечити баланс між інтересами держави, суспільства та окремих членів сім'ї, що є ключовою умовою ефективного функціонування сімейних правовідносин [4].

Функціональне призначення такого механізму проявляється у реалізації регулятивної, охоронної та відновлювальної функцій. Зокрема, регулятивна функція полягає у встановленні правових рамок поведінки суб'єктів, охоронна - у запобіганні правопорушенням, а відновлювальна - у забезпеченні компенсації шкоди та поновлення порушених прав [1].

Особливістю цивільно-правового механізму у сфері сімейних відносин є його соціальна зумовленість, оскільки сім'я виступає не лише юридичною, але й соціальною категорією. Як підкреслює Р.Б. Шишка, сімейні правовідносини характеризуються підвищеним рівнем емоційності, що зумовлює необхідність комплексного підходу до їх правового регулювання [13].

Крім того, сутність цього механізму проявляється у його динамічності та здатності адаптуватися до сучасних соціальних викликів, таких як поширення квазішлюбних відносин, розвиток партнерських форм співжиття та розширення сфери договірної регулювання. Необхідне постійне вдосконалення

правових засобів і гармонізації законодавства України з європейськими стандартами [6].

Саме тому, цивільно-правовий механізм регулювання сімейних відносин є складною, багатофункціональною та динамічною системою, що поєднує нормативний вплив держави та автономію волі учасників правовідносин і спрямована на забезпечення балансу інтересів, стабільності сім'ї та ефективного захисту прав її членів.

Перейдемо до структури цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин, визначено, що вона має складну внутрішню будову, що охоплює взаємопов'язані елементи, кожен із яких виконує самостійну функцію, але водночас забезпечує досягнення єдиного правового результату - упорядкування та захист сімейних правовідносин. Структура цього механізму формується через сукупність правових засобів, які послідовно реалізуються у процесі виникнення, зміни та припинення сімейних відносин. Розглянемо елементи структури цивільно-правового механізму детальніше:

1. Базовим елементом цивільно-правового механізму є правові норми, закріплені насамперед у Сімейному та Цивільному кодексах України. Саме вони визначають загальні засади правового регулювання сімейних відносин, правовий статус їх суб'єктів, порядок виникнення, зміни та припинення правовідносин, а також способи захисту прав [5,11,12].

Особливістю правових норм у цій сфері є поєднання імперативних та диспозитивних приписів. Імперативні норми встановлюють обов'язкові правила поведінки (наприклад, щодо укладення та розірвання шлюбу, прав та обов'язків батьків і дітей), тоді як диспозитивні норми надають сторонам можливість самостійно визначати зміст своїх правовідносин, зокрема шляхом укладення шлюбного договору або домовленостей щодо виховання дитини.

2. Другим елементом структури виступають юридичні факти, саме вони є необхідною умовою «запуску» цивільно-правового механізму, оскільки зумовлюють виникнення, зміну або припинення сімейних правовідносин.

До основних юридичних фактів у сфері сімейного права належать:

- реєстрація шлюбу;

- народження дитини;
- встановлення або оспорювання батьківства;
- укладення шлюбного договору;
- розірвання шлюбу;
- смерть одного з членів сім'ї [5].

Важливо, що в сучасних умовах зростає значення фактичних (квазіюридичних) обставин, зокрема спільного проживання без реєстрації шлюбу, що поступово набувають правового значення та потребують нормативного врегулювання.

3. Сімейні правовідносини є центральним елементом, вони є ядром цивільно-правового механізму, оскільки саме в них реалізуються норми права та проявляється юридичний зв'язок між суб'єктами.

Вони характеризуються специфічними ознаками:

- особисто-довірчим характером;
- поєднанням майнових і немайнових прав та обов'язків;
- тривалістю та стабільністю;
- підвищеним рівнем емоційної складової [12].

У межах цих правовідносин відбувається реалізація прав і виконання обов'язків суб'єктами, що забезпечує досягнення мети правового регулювання.

4. Важливим структурним елементом механізму є суб'єкти сімейних правовідносин, які виступають носіями суб'єктивних прав та юридичних обов'язків.

До них належать:

- подружжя;
- батьки та діти;
- усиновлювачі та усиновлені;
- інші члени сім'ї;
- партнери у фактичних сімейних відносинах [5].

Особливістю суб'єктного складу є наявність особливого правового статусу, який залежить від сімейного стану, віку, дієздатності та інших юридично значущих обставин. Крім того, держава виступає опосередкованим учасником цих відносин через органи опіки та піклування, судові органи тощо.

5. Завершальним елементом цивільно-правового механізму є система правових засобів захисту, які забезпечують відновлення

порушених прав та інтересів учасників сімейних правовідносин.

До таких засобів належать:

- судовий захист (розгляд сімейних спорів судами);
- відшкодування матеріальної та моральної шкоди;
- визнання прав або правочинів недійсними;
- припинення або зміна правовідносин;
- застосування заходів примусового виконання рішень [10].

Особливого значення набуває судова практика, яка відіграє важливу роль у тлумаченні норм та формуванні єдиного підходу до вирішення сімейних спорів.

Таким чином, структура цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин є багаторівневою системою, в якій кожен елемент виконує визначену функцію: правові норми формують нормативну основу, юридичні факти - активують механізм, правовідносини - забезпечують його реалізацію, суб'єкти - наповнюють його змістом, а засоби захисту - гарантують ефективність та результативність правового регулювання. Взаємодія цих елементів забезпечує цілісність механізму та його здатність адекватно реагувати на сучасні виклики у сфері сімейних відносин [7].

Юридичні факти займають центральне місце у структурі цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин, оскільки саме вони виступають підставою виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин. У загальнотеоретичному розумінні юридичні факти визначаються як конкретні життєві обставини, з якими норми права пов'язують настання юридичних наслідків [1].

У сфері сімейного права значення юридичних фактів є особливо вагомим, адже вони забезпечують перехід від абстрактних правових норм до реального функціонування правовідносин між конкретними суб'єктами. Як зазначається у цивілістичній доктрині, саме юридичні факти «активують» правовий механізм, перетворюючи потенційні правові можливості на конкретні суб'єктивні права та обов'язки [2].

1. Юридичні факти у сфері сімейних відносин можуть бути класифіковані за різними

критеріями. Найбільш поширеним є поділ на:

- юридичні дії (укладення шлюбу, шлюбного договору, подання заяви про розірвання шлюбу);
- юридичні події (народження дитини, смерть особи).

Крім того, залежно від юридичних наслідків, вони поділяються на факти, що спричиняють:

- виникнення правовідносин (реєстрація шлюбу, народження дитини);
- зміну правовідносин (укладення шлюбного договору, зміна умов утримання);
- припинення правовідносин (розірвання шлюбу, смерть одного з подружжя) [2].

2. Серед ключових юридичних фактів, що визначають функціонування сімейних правовідносин, особливе значення мають:

- реєстрація шлюбу - юридичний факт, що породжує комплекс особистих і майнових прав та обов'язків між подружжям;
- народження дитини - підстава виникнення правовідносин між батьками та дітьми, включаючи обов'язки щодо виховання та утримання;
- встановлення батьківства (материнства) - юридичний факт, що забезпечує визначення правового статусу дитини;
- укладення шлюбного договору - факт, який змінює правовий режим майнових відносин між подружжям;
- розірвання шлюбу - юридичний факт, що припиняє шлюбні правовідносини, але може зберігати окремі правові наслідки (наприклад, аліментні зобов'язання) [1].

Вказані юридичні факти мають комплексний характер, оскільки впливають як на особисті немайнові, так і на майнові права та обов'язки суб'єктів.

3. Юридичні факти виконують низку важливих функцій у цивільно-правовому механізмі регулювання сімейних відносин.

- По-перше, вони забезпечують динаміку правовідносин, оскільки визначають момент їх виникнення, зміни або припинення.
- По-друге, виступають засобом індивідуалізації правового регулювання, адже саме через юридичні факти норми права застосовуються до конкретних життєвих ситуацій.

- По-третє, юридичні факти мають доказове значення, оскільки їх наявність або відсутність підлягає встановленню у процесі розгляду сімейних спорів, що впливає на прийняття судових рішень [1].

У сучасних умовах особливого значення набуває проблема визначення юридичного значення фактичних сімейних відносин (квазішлюбних). Спільне проживання без реєстрації шлюбу, ведення спільного господарства та наявність спільних дітей фактично створюють сімейні правовідносини, однак не завжди отримують належне правове визнання.

Вищезазначене свідчить про необхідність розширення підходів до розуміння юридичних фактів у сімейному праві та врахування соціальної реальності при їх нормативному закріпленні. У цьому контексті важливим є також урахування європейського досвіду, де фактичні партнерські відносини дедалі частіше визнаються як юридично значущі. Зауважимо, що ююридичні факти є ключовим елементом цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин, оскільки саме вони забезпечують його функціонування та динаміку. Вони виступають своєрідним «містком» між нормами права та реальними суспільними відносинами, визначаючи зміст і розвиток сімейних правовідносин. У сучасних умовах особливого значення набуває адаптація інституту юридичних фактів до нових соціальних реалій, зокрема розвитку партнерських форм співжиття.

Договірне регулювання займає важливе місце у цивільно-правовому механізмі регулювання сімейних відносин, оскільки забезпечує реалізацію принципу автономії волі учасників правовідносин та сприяє індивідуалізації правового впливу. У сучасних умовах розвитку сімейного права спостерігається тенденція до розширення сфери застосування договірних конструкцій, що зумовлено ускладненням соціальних відносин та необхідністю гнучкого правового регулювання [14].

Ключовим інструментом договірного регулювання у сфері сімейних відносин є шлюбний договір, який відповідно до законодавства України дозволяє сторонам визначати майнові права та обов'язки подружжя, а та-

кож врегулювати окремі аспекти їхніх взаємовідносин. Як зазначається у науковій літературі, шлюбний договір виступає формою реалізації диспозитивного методу цивільного права, що забезпечує можливість відступу від загальних правил, встановлених законом, у межах, визначених правом [1].

Сутність договірного регулювання полягає у наданні суб'єктам сімейних правовідносин права самостійно визначати зміст своїх прав та обов'язків з урахуванням власних інтересів і потреб. Це дозволяє адаптувати правове регулювання до конкретної життєвої ситуації, що є особливо важливим у сфері сімейних відносин, де домінують особистісні та майнові інтереси [4].

Водночас договірне регулювання у сімейному праві має певні межі. Зокрема, законодавство встановлює обмеження щодо змісту шлюбного договору, забороняючи включення положень, які порушують права та інтереси дітей або ставлять одного з подружжя у вкрай невігідне становище. Вищезазначене свідчить про необхідність поєднання диспозитивних засад із імперативними гарантіями захисту соціально вразливих осіб.

Особливого значення договірне регулювання набуває у контексті врегулювання майнових відносин між подружжям. Завдяки шлюбному договору сторони можуть визначити правовий режим майна, порядок його поділу, умови утримання, а також інші майнові аспекти, що дозволяє запобігти виникненню конфліктів та сімейних спорів у майбутньому.

Крім того, розвиток договірних засад у сімейному праві є проявом загальної тенденції приватизації правового регулювання, що передбачає зменшення надмірного втручання держави у приватну сферу та розширення можливостей саморегулювання. У цьому контексті договір виступає ефективним інструментом забезпечення балансу інтересів сторін та підвищення правової визначеності у сімейних відносинах [2].

В умовах євроінтеграційних процесів значення договірного регулювання ще більше зростає, оскільки європейські правові системи активно використовують договірні механізми у сфері сімейного права. Це зумовлює необхідність подальшого вдосконалення на-

ціонального законодавства та розширення можливостей застосування договірних форм регулювання сімейних відносин [8].

Договірне регулювання є не менш важливим елементом цивільно-правового механізму сімейних відносин, ніж інші, він забезпечує гнучкість, індивідуалізацію та ефективність правового впливу. Шлюбний договір як основна форма такого регулювання відображає посилення диспозитивних засад у сімейному праві та сприяє гармонізації інтересів учасників правовідносин. Водночас ефективність договірного регулювання залежить від дотримання встановлених законом меж та забезпечення належного рівня захисту прав усіх членів сім'ї.

Попри достатній рівень нормативного забезпечення сімейних відносин в Україні, сучасний стан цивільно-правового механізму їх регулювання характеризується наявністю низки проблем теоретичного та практичного характеру. Висвітлені проблеми зумовлені як трансформацією соціальних відносин, так і необхідністю адаптації національного законодавства до європейських правових стандартів [10].

1. Недостатня врегульованість квазішлюбних (фактичних) відносин є однією з найбільш актуальних проблем, прослідковується відсутність чіткого правового регулювання квазішлюбних відносин, тобто відносин між особами, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу. Незважаючи на те, що такі відносини є поширеним соціальним явищем, їх правовий статус залишається недостатньо визначеним.

Чинне законодавство лише частково визнає юридичні наслідки таких відносин, зокрема у сфері майнових прав, проте не забезпечує комплексного підходу до їх регулювання. Саме тому це призводить до правової невизначеності та ускладнює захист прав осіб, які перебувають у фактичних сімейних відносинах.

2. Ще однією суттєвою проблемою є складність доказування у сімейних спорах, що зумовлено специфікою таких правовідносин. Сімейні спори часто мають емоційний характер і пов'язані з особистими немайновими правами, що ускладнює процес встановлення об'єктивних обставин справи [2].

Зокрема, труднощі виникають при доведенні факту спільного проживання, участі у вихованні дитини, визначенні розміру внеску у спільне майно тощо. У таких випадках суди змушені враховувати не лише формальні докази, але й фактичні обставини, що підвищує значення судової практики як джерела правозастосування [9].

3. Не менш важливою проблемою є гармонізація сімейного законодавства України з правом Європейського Союзу. Європейські правові системи характеризуються більш гнучким підходом до регулювання сімейних відносин, зокрема щодо визнання партнерських форм співжиття, захисту прав дітей та забезпечення гендерної рівності [8].

У цьому контексті важливим є імплементація європейських стандартів у національне законодавство, а також адаптація механізмів правового регулювання до сучасних соціальних реалій. Зокрема, необхідно не лише оновити нормативну базу, але й розвиток правозастосовної практики відповідно до європейських підходів.

З урахуванням зазначених проблем, перспективи розвитку цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин в Україні полягають у таких напрямках:

- нормативне закріплення правового статусу квазішлюбних відносин;
- розширення сфери договірної регулювання сімейних відносин;
- удосконалення процедур доказування у сімейних спорах;
- посилення ролі альтернативних способів вирішення спорів (медіації);
- гармонізація законодавства з європейськими стандартами та практикою ЄСПЛ [8].

Реалізація цих напрямів сприятиме підвищенню ефективності правового регулювання, забезпеченню балансу інтересів учасників сімейних відносин та зміцненню правових гарантій їх захисту.

Висновки

Підсумовуючи вищезазначене, приходимо до висновків, що цивільно-правовий механізм регулювання сімейних відносин є складною, багаторівневою та динамічною системою, що поєднує нормативний вплив

держави та автономію волі учасників правовідносин. Його ефективність забезпечується взаємодією таких елементів, як правові норми, юридичні факти, правовідносини, суб'єкти та правові засоби захисту.

Юридичні факти виступають ключовим елементом механізму, оскільки забезпечують його функціонування та динаміку, слугуючи підставою виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин. Водночас договірне регулювання, зокрема шлюбний договір, сприяє індивідуалізації правового впливу та відображає посилення диспозитивних засад у сімейному праві.

Встановлено, що сучасний стан правового регулювання сімейних відносин характеризується наявністю низки проблем, зокрема недостатньою врегульованістю квазішлюбних відносин, складністю доказування у сімейних спорах та необхідністю гармонізації законодавства України з європейськими стандартами.

Перспективи розвитку цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин полягають у вдосконаленні нормативної бази, розширенні договірних засад, розвитку альтернативних способів вирішення спорів та адаптації національного законодавства до сучасних соціальних викликів.

Сучасний цивільно-правовий механізм регулювання сімейних відносин в Україні потребує подальшого вдосконалення з урахуванням соціальних змін та європейських інтеграційних процесів. Подолання існуючих проблем та реалізація визначених напрямів розвитку дозволить забезпечити більш ефективне, гнучке та справедливе правове регулювання сімейних відносин.

Література

1. Гриняк А. Б. Договірне регулювання сімейних відносин: монографія. Київ: Алерта, 2018. 320 с.
2. Дзера О. В., Кузнєцова Н. С., Луць В. В. Цивільне право України: підручник: у 2 т. Київ: Юрінком Інтер, 2017. Т. 1. 976 с.
3. Кармаза О. О., Федоренко Т. В., Позов Д. А. Медіація як альтернативний механізм врегулювання спорів та конфліктів: проблеми в розкритті змісту термінів використані

них в законі. *Часопис Київського університету права*. № 2-4 (2022) С.73-77. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2-4.2022.12>.

4. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посіб. Львів: Край, 2016. 232 с.

5. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

6. Теремецький В. І., Аврамова О. Є. Медіаційна процедура під час розгляду житлових спорів. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 31 № 1. С. 475–488. <https://doi.org/10.32631/vca.2024.1.41>. <https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/165/161>.

7. Теремецький В. І., Астаф'єв Д.С., Савченко Р. А., Сеньків О. І. Правові засади обов'язкового медичного страхування в Україні. *Приватне право і підприємництво*. 2024. Вип. 24. Ч. 1. С. 29–36. <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2024.24.4>. URL: <http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2024/24/4.pdf>

8. Федоренко Т., Рачинський Р. Аналіз джерел шлюбно-сімейних відносин на прикладі України, Великої Британії (Англії) та Франції / Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2022. № 11. С. 266-268.

9. Федоренко Т. В. Особливості цивільно-правового регулювання сімейних відносин в умовах війни: проблеми та перспективи / Щомісячний інформаційно-аналітичний журнал: *Економіка. Фінанси. Право*. 2025. Випуск: № 9. С. 36-39. URL: <http://efp.in.ua/uk/journal-item/382>.

10. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Цивільне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 808 с.

11. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

12. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора, академіка Академії наук вищої школи України М. М. Ясинка. К.: Алерта, 2023. 860 с

13. Шишка Р. Б. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Алерта, 2020. 256 с.

14. Шимон С. І. Сімейне право: навч. посіб. / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 260 с.

Georhii Popov,

Doctor in Law, Associate Professor of the Department of Industry Law and General Legal Disciplines, Open International University of Human Development "Ukraine"

ORCID: orcid.org/0000-0002-4928-2470

georgepopov3000@gmail.com

THE ESSENCE AND STRUCTURE OF THE CIVIL LEGAL MECHANISM FOR REGULATING FAMILY RELATIONS IN UKRAINE

The article provides a comprehensive theoretical and legal analysis of the civil law mechanism for regulating family relations in Ukraine. Its essence as a holistic system of legal means that ensure the regulation, protection and defense of family relations is revealed. It is substantiated that the key feature of such a mechanism is the combination of imperative and dispositive principles of legal regulation, which allows ensuring a balance of interests of participants in family relations.

The structure of the civil law mechanism is determined, which includes legal norms, legal facts, family legal relations, subjects and legal means of protection. Particular attention is paid to the role of legal facts as the basis for the emergence, change and termination of family legal relations, as well as the importance of contractual regulation, in particular the marriage contract, as a tool for individualizing legal influence.

The main problems of the functioning of the civil law mechanism are identified, in particular the insufficient regulation of quasi-marital relations, the complexity of proving in family disputes and the need to harmonize the legislation of Ukraine with European standards. Directions for improving legal regulation in this area are proposed.

Keywords: civil law mechanism, family relations, family, legal regulation, marriage, marital agreement, family legal relations, legal facts, family dispute.